

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЯСІНСЬКА КАТЕРИНА ВАЛЕНТИНІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 352:005.21](477)(076)
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

К. В. ЯСІНСЬКА

Керівник роботи
ДОВЖЕНКО Валентина Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **ЯСІНСЬКА Катерина Валентинівна**
допущена до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «___» травня 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к. е. н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

«___» травня 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ЯСІНСЬКА Катерина Валентинівна** захистила
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ЯСІНСЬКА К. В. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. – Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування”. Поліський національний університет, Житомир, 2024 р.

Кваліфікаційна робота зосереджена на вирішенні критичної проблеми стратегічного планування розвитку територіальних громад. В роботі обґрунтовано, що стратегічне планування є фундаментальним для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку громад, зміцнення місцевого самоврядування та підвищення якості життя населення. Стратегічні підходи передбачають глибокий аналіз потреб громади, визначення стратегічних пріоритетів та розробку ефективних стратегій для досягнення цілей у відповідь на змінювані умови та з урахуванням регіональних особливостей.

Активне залучення громадян до процесу планування сприяє зростанню громадської активності та підвищенню прозорості управління, що є ключовим для забезпечення адаптації планів до реальних потреб та викликів. Також стратегічне планування дозволяє ефективно залучати інвестиції, створювати нові робочі місця, покращувати інфраструктуру, тим самим підвищуючи соціальну стабільність та економічний розвиток, що в кінцевому результаті зміцнює конкурентоспроможність громад на національному та міжнародному рівнях. У рамках стратегічного підходу особливу увагу слід приділити аналізу міжнародного досвіду, оскільки зарубіжні дослідження часто висвітлюють ефективні методики та практики, які можуть бути адаптовані для місцевих умов. Це дозволяє не тільки оптимізувати процеси управління, але й впроваджувати інноваційні технології та методи, збільшуючи шанси на успішну реалізацію стратегій розвитку громад. Важливість цих процесів особливо актуальна для України в умовах децентралізації та активного розвитку місцевого самоврядування.

Ключові слова: управління, громади, планування, адміністративно-територіальна реформа, євроінтеграція, державна політика, стратегія.

ANNOTATION

YASINSKA K. Strategic Planning for the Development of Territorial Communities. – Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 281 "Public Administration and Administration". Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The qualification work focuses on addressing the critical issue of strategic planning for the development of territorial communities. The work substantiates that strategic planning is fundamental for ensuring the sustainable socio-economic development of communities, strengthening local self-government, and improving the quality of life of the population. Strategic approaches involve a deep analysis of community needs, identification of strategic priorities, and development of effective strategies to achieve goals in response to changing conditions and considering regional specifics.

Active citizen engagement in the planning process promotes increased public activity and enhanced transparency in governance, which is key to ensuring that plans are adapted to real needs and challenges. Additionally, strategic planning allows for the effective attraction of investments, creation of new jobs, improvement of infrastructure, thus increasing social stability and economic development, ultimately strengthening the competitiveness of communities at the national and international levels. Within the strategic approach, special attention should be paid to analyzing international experience, as foreign studies often highlight effective methods and practices that can be adapted to local conditions. This not only optimizes management processes but also introduces innovative technologies and methods, increasing the chances of successful implementation of community development strategies. The importance of these processes is particularly relevant for Ukraine in the context of decentralization and the active development of local self-government.

Keywords: management, communities, planning, administrative-territorial reform, European integration, public policy, strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	10
1.1. Теоретичні основи планування розвитку громад в умовах адміністративно-територіальної реформи	10
1.2. Економічні передумови стратегічного планування розвитку територіальних громад	12
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАД В УКРАЇНІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ	15
2.1. Сучасний стан розвитку територіальних громад	15
2.2. Проблеми планування соціально-економічного розвитку територіальних громад	18
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	21
3.1. Стратегічні цілі планування соціально-економічного розвитку територіальних громад	21
3.2. Європейські орієнтири стратегічного планування розвитку територіальних громад	23
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Планування соціально-економічного розвитку територіальних громад є однією з найактуальніших тем у сучасному управлінні та громадському адмініструванні. Процес децентралізації, який відбувається у багатьох країнах, передає територіальним громадам значні повноваження та розширює їхні можливості у прийнятті рішень щодо власного розвитку. Це надає громадам більшу самостійність у вирішенні місцевих питань, від планування інфраструктурних проектів до управління місцевими бюджетами [4-6].

Ефективне управління ресурсами стає критичним завданням у контексті обмежених бюджетів та екологічних викликів, з якими стикаються сучасні громади. Використання ресурсів повинно бути раціональним та ефективним, що вимагає детального планування та стратегічного мислення з боку місцевих керівників та активної участі громади. Стратегічне планування також сприяє сталому розвитку, де основним пріоритетом є задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь. Таке планування має враховувати як соціальні, так і економічні аспекти, забезпечуючи гармонійний розвиток всіх сфер життя громади [2-3].

Крім того, розробка та впровадження стратегій розвитку підтримує місцеве підприємництво, що є важливим чинником економічного зростання та створення робочих місць в громаді. Підтримка малого та середнього бізнесу допомагає підвищити економічну активність та сприяє залученню інвестицій.

Таким чином, планування соціально-економічного розвитку територіальних громад є не тільки актуальним, але й необхідним завданням, що спрямоване на досягнення сталого та гармонійного розвитку на місцевому рівні. Залучення громади до цього процесу є ключовим для забезпечення ефективності та прозорості управління, що створює основу для міцної та здорової місцевої демократії.

Ступінь розробленості проблеми. Аналіз досліджень тематики стратегічних підходів до розвитку громад виявляє значний інтерес та різноманітність підходів від різних організацій та авторів. Зокрема, у документі, опублікованому на сайті Асоціації міст України, обговорюється проєкт постанови про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів та громад, що акцентує на важливості сталого економічного розвитку. Це свідчить про державну ініціативу щодо формування законодавчих рамок для планування розвитку на місцевому рівні. Другий аспект, який заслуговує уваги, це цифрова трансформація, яка, за інформацією з сайту урядового порталу децентралізації, стає ключовим елементом стратегічного розвитку громад. Лідери цифрової трансформації обговорюють можливості та перспективи для українських громад, що підкреслює роль технологій у модернізації управління та залученні громадян до процесів прийняття рішень. Теоретичне підґрунтя та історичний контекст розвитку територіальних громад в Україні також добре представлені у роботах академічних дослідників, зокрема І. Дегтярьової, яка аналізує теорії регіонального розвитку та їх еволюцію. Ці дослідження дозволяють краще розуміти зміни в управлінських практиках та адаптації до сучасних викликів [7-8]. Практичний досвід впровадження стратегій на прикладі області, описаний у колективній монографії під редакцією С. Слави, В. Гоблика та М. Попадинця, демонструє конкретні результати та виклики в реалізації місцевих ініціатив. Важливість співпраці між громадою та владою виявляється через процеси планування та виконання стратегій розвитку [9].

На міжнародному рівні, згідно з дослідженням Gryshchenko та співавторів, публікованим у журналі "Amazonia Investiga", стратегічні підходи до публічної політики у контексті європейської інтеграції підкреслюють важливість глобального виміру у розвитку місцевих громад. Ці роботи вказують на потребу інтеграції місцевих стратегій у ширші європейські та глобальні процеси [11,19].

Дана тематика стратегічних підходів до розвитку громад безсумнівно потребує подальшого дослідження. Аналіз сучасних управлінських практик і

технологічних інновацій показує, що динамічне середовище та нові виклики вимагають постійної адаптації стратегій. Розширення дослідницьких напрямів допоможе краще розуміти як глобальні тенденції, так і локальні особливості впливають на ефективність і сталість розвитку територіальних громад. Такий підхід дозволить формувати більш точні та відповідні рекомендації для політик, що сприятиме досягненню цілей сталого розвитку та забезпеченню високої якості життя населення.

Метою цієї наукової роботи є дослідження та узагальнення стратегічних підходів до планування соціально-економічного розвитку територіальних громад. Для досягнення цієї мети визначено наступні завдання:

Вивчення теоретично-методологічних основ стратегічного планування соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Аналіз міжнародного досвіду та стандартів у сфері стратегічного планування розвитку територіальних громад.

Розробка практичних рекомендацій та стратегій для ефективного стратегічного планування в контексті українських територіальних громад.

Предметом дослідження виступають методологічні, теоретичні та практичні аспекти стратегічного планування розвитку громад. *Об'єктом дослідження є* процес стратегічного планування в українських територіальних громадах.

Теоретична та методологічна основа роботи базується на загальнонауковій методології, що включає системний аналіз та міждисциплінарний підхід до вивчення стратегічного планування. Використання різноманітних наукових методів, таких як аналіз наукових джерел, порівняльний аналіз міжнародних практик та експертні оцінки, дозволяє всебічно підійти до розгляду теми та забезпечити об'єктивність та науковість отриманих результатів.

Перелік публікацій автора за темою дослідження представлено у додатках.

Практичне значення отриманих результатів кваліфікаційної роботи.

Практичне значення отриманих результатів цієї кваліфікаційної роботи є значним для планування соціально-економічного розвитку територіальних громад. Отримані результати забезпечують міцну методичну та теоретичну основу для розробки стратегій розвитку громад. Вони сприяють формулюванню чітко визначених пріоритетів, цілей та завдань, які необхідні для стимулювання соціально-економічного прогресу в громадах. Це особливо важливо для оптимізації рішень щодо розподілу ресурсів та ініціатив. Рекомендації, представлені в роботі, можуть слугувати фундаментом для розробки та вдосконалення політик на державному рівні, спрямованих на підтримку розвитку громад. Це дозволить уряду та місцевим органам влади розробляти більш цілеспрямовані та ефективні програми підтримки, що відповідають актуальним потребам та викликам. Дослідження містить конкретні практичні рекомендації та стратегії, які можуть бути використані муніципалітетами, громадськими організаціями, а також іншими зацікавленими сторонами для покращення їх діяльності. Ці рекомендації спрямовані на вдосконалення процесів управління, планування та виконання. Результати роботи надають інструменти та підходи для більш раціонального та ефективного управління ресурсами, що сприяє стабільному та сталому розвитку громад. Вони допомагають оптимізувати використання як фінансових, так і природних ресурсів, що є критично важливим в умовах обмежених бюджетів і екологічних викликів. Отже, практичне застосування результатів цієї кваліфікаційної роботи має потенціал значно покращити процеси стратегічного планування розвитку територіальних громад в Україні, сприяючи їх соціальному та економічному прогресу.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи основної частини та висновки до них, висновки та пропозиції, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Теоретичні основи планування розвитку громад в умовах адміністративно-територіальної реформи

Теоретичні основи планування розвитку громад в контексті адміністративно-територіальної реформи в Україні охоплюють комплексний підхід до аналізу існуючих умов та формулювання стратегій адаптації та розвитку на місцевому рівні. Цей процес починається з детального розгляду адміністративно-територіальної структури, що дозволяє зрозуміти, як поточні управлінські та організаційні моделі впливають на ефективність громадського управління та спроможність громади до самостійного розвитку. Основні напрямки аналізу включають вивчення соціально-економічного стану, культурних, освітніх та екологічних аспектів, які формують потреби та можливості громад [13-14].

На наступному етапі розробляються стратегії та плани, що базуються на реальних ресурсах, потенціалі громад та регіональних особливостях. Важливим є також врахування зовнішніх змін та тенденцій, що можуть вплинути на майбутнє громад. Стратегії повинні включати як короткострокові, так і довгострокові цілі, спрямовані на підвищення якості життя населення та стимулювання економічного зростання.

Інтеграція громадськості та зацікавлених сторін у процес планування є критично важливою для забезпечення прозорості, відповідальності та адекватності розроблених планів. Участь громадян, місцевих підприємців, недержавних організацій, та освітніх інституцій сприяє формуванню інклюзивних стратегій, які враховують широкий спектр інтересів та сприяють соціальній згуртованості.

Адаптація до змінюваних умов та гнучкість у плануванні дозволяють громадам ефективно реагувати на несподівані виклики та зміни у зовнішньому середовищі. Це включає можливість швидкої зміни пріоритетів або корекції планів у відповідь на нові економічні, соціальні чи природні фактори.

Моніторинг та оцінка результатів є завершальними компонентами планування розвитку. Вони передбачають регулярне вимірювання прогресу громад у досягненні визначених цілей, аналіз ефективності впроваджених заходів та внесення коректив у стратегію розвитку. Це забезпечує динамічне управління та постійне покращення процесів у громадах.

У цілому, теоретичні основи планування розвитку громад в умовах адміністративно-територіальної реформи формують системний підхід до створення сталих і відповідальних механізмів управління, що сприяє взаємодії різних аспектів життєдіяльності громади для забезпечення її комплексного розвитку [15-17].

Реформа децентралізації в Україні відкрила перед громадами нові можливості та сприяла їх об'єднанню на новому рівні самоврядування, який отримав назву "об'єднана громада". Вирішивши створити таке об'єднання, громади отримали право обирати свій власний новий місцевий орган управління та наділені повноваженнями самостійно приймати виконавчі рішення та збирати значну частину податків, які сплачуються на місцевому рівні. Ця ініціатива не лише гарантувала, що доходи, зібрані в громаді, залишаються на користь самої громади, але й дозволяла надавати суспільні блага та послуги більш ефективно.

Зрозуміло, що для перших громад, які вирішили розпочати процес об'єднання, було більше сумнівів, ніж впевненості. На початку 2015 року не існувало жодного порівняльного досвіду, який міг би служити прикладом. Перші когорти об'єднаних громад стикалися з невідомою територією, що вимагала від них навчання та адаптації. Крім того, не було гарантій, що реформа не буде скасована незабаром після її запровадження.

Однак, незважаючи на ці труднощі, швидкість об'єднання громад в наступні роки перевищила всі очікування. З 2015 по 2019 рік більше ніж 4000 громад об'єдналися у понад 1000 нових об'єднаних громад, охопивши приблизно 43,2% території країни та 32,1% її населення. Це означає, що на кінець 2019 року понад 11 мільйонів громадян України проживали в самостійних громадах. Цей швидкий розвиток процесу укрупнення був дивовижним як для українських, так і для міжнародних експертів. Проте дотепер ніхто не проводив систематичного аналізу головних факторів, які спонукали перші громади до об'єднання. Розуміння цих факторів є ключовим, оскільки українська реформа децентралізації може послужити важливою моделлю для інших країн [32-36]. Також важливо розглянути стратегічні напрямки розвитку громад в умовах адміністративно-територіальної реформи і дослідити досягнення в цій сфері, представлені вітчизняними та зарубіжними дослідниками.

1.2. Економічні передумови планування розвитку територіальних громад

Економічні передумови стратегічного планування розвитку територіальних громад в Україні базуються на необхідності створення сталих та ефективних економічних систем, які б забезпечували підвищення добробуту населення та сприяли б соціально-економічному розвитку на місцевому рівні. Враховуючи глобальні тенденції децентралізації та емпіричний досвід розвинених країн, стратегічне планування в територіальних громадах України стає ключовим інструментом для досягнення цих цілей.

Перш за все, економічні передумови включають аналіз фінансових ресурсів громади, їх джерел та можливостей для їх залучення та ефективного використання. Це означає вивчення поточного бюджету громади, структури доходів та витрат, а також зовнішніх джерел фінансування, таких як державні

субвенції, гранти, кредити та інвестиції. Важливим є визначення економічної самодостатності громади та її здатності до самофінансування через місцеві податки та збори.

Другим аспектом є аналіз економічного потенціалу території, що включає оцінку наявних природних ресурсів, промислових баз, аграрних умов, інфраструктури, а також людських ресурсів. Важливо визначити ключові галузі економіки, які можуть стати локомотивами розвитку громади, та розробити стратегії їх підтримки та розвитку.

Також необхідно враховувати економічні виклики, з якими стикається громада, включаючи високий рівень безробіття, недостатній розвиток малого та середнього бізнесу, низький рівень інвестиційної привабливості території, а також проблеми, пов'язані з відтоком кваліфікованих кадрів або деградацією природного та виробничого потенціалу.

Стратегічне планування має ґрунтуватися на реалістичній оцінці цих передумов та містити чіткі цілі та заходи для їх досягнення. Це включає розробку довгострокових і короткострокових планів, які будуть спрямовані на підвищення економічної активності, залучення інвестицій, розвиток підприємництва, покращення інфраструктури та створення нових робочих місць. Водночас важливим є впровадження механізмів моніторингу та оцінки впливу реалізованих стратегій на економічний розвиток громади, що дозволить коригувати плани відповідно до змін умов та нових викликів [14-15].

Загалом, економічні передумови стратегічного планування розвитку територіальних громад є фундаментом для створення ефективних та дієвих стратегій, що можуть значно покращити якість життя мешканців та забезпечити сталий розвиток громад на основі оптимального використання доступних ресурсів та потенціалів.

Економічні передумови планування розвитку територіальних громад є надзвичайно важливими у становленні та зміцненні місцевого самоврядування, оскільки вони визначають можливості громад щодо інвестицій, створення сприятливих умов для підприємництва та забезпечення економічного

зростання. Однією з ключових передумов є фінансова автономія, що включає здатність громади самостійно збирати та використовувати фінансові ресурси, такі як місцеві податки та збори, забезпечуючи фінансову незалежність від центрального уряду. Економічний потенціал громади, що оцінюється через аналіз наявних ресурсів, інфраструктури та можливостей для створення нових робочих місць, також є критичним фактором. Наявність якісної інфраструктури, включаючи дороги, комунікації та енергозабезпечення, а також доступ до ринків, є важливими для приваблення інвесторів та розвитку підприємств.

Розвиток різноманітних економічних галузей дозволяє зменшити ризик економічної залежності від одного сектору, тому планування розвитку повинно спрямовуватися на розширення господарської бази. Важливою складовою є громадська участь та співпраця, що передбачає врахування думки та потреб громадян у процесі планування. Усі ці економічні передумови є важливими для успішного планування розвитку територіальних громад, адже їх розуміння та врахування допомагає створити ефективні стратегії для досягнення економічного зростання та покращення якості життя громадян.

Економічні передумови планування розвитку територіальних громад є критичним аспектом забезпечення їхнього сталого розвитку та ефективного функціонування. Фінансова автономія, оцінка економічного потенціалу, розвиток інфраструктури, господарська диверсифікація та громадська участь є ключовими елементами, що визначають здатність громад реалізовувати інвестиційні проекти та забезпечувати економічне зростання. Врахування цих передумов у процесі планування сприяє створенню сприятливих умов для підприємництва, підвищенню рівня зайнятості та покращенню якості життя мешканців, що, в свою чергу, підвищує стійкість і конкурентоспроможність територіальних громад.

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАД В УКРАЇНІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Сучасний стан розвитку територіальних громад

Сучасний стан розвитку територіальних громад України характеризується кількома ключовими аспектами, які включають законодавчі зміни, адміністративно-територіальну реформу, фінансову децентралізацію, а також економічні та соціальні виклики, що впливають на їхній розвиток.

Після прийняття закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» у 2015 році, процес створення нових об'єднаних територіальних громад (ОТГ) набув значного прискорення. Це стало основою для масштабної адміністративно-територіальної реформи, що мала на меті підвищення ефективності управління на місцевому рівні та зміцнення фінансової автономії громад [15-17].

Реформа адміністративно-територіального устрою передбачала укрупнення районів та зменшення кількості адміністративних одиниць нижчого рівня. У результаті було створено нові об'єднані територіальні громади, що мають більші території та населення, порівняно з попередніми сільськими та селищними радами. Цей процес супроводжувався значним обсягом організаційної роботи, включаючи формування нових органів місцевого самоврядування, вибори нових керівних органів та розробку стратегій розвитку.

Фінансова децентралізація стала одним із ключових елементів реформи, що включала передачу додаткових фінансових ресурсів та повноважень на місцевий рівень. Зокрема, громади отримали право залишати у своїх бюджетах значну частину податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), що сприяло збільшенню їхніх фінансових можливостей для реалізації місцевих проєктів. Також було створено Державний фонд регіонального розвитку, який надає

фінансову підтримку для розвитку інфраструктури та соціальних проектів у громадах.

Сучасний стан розвитку територіальних громад в Україні стикається з низкою економічних викликів, таких як нерівномірний економічний розвиток різних регіонів, проблеми з залученням інвестицій, низький рівень розвитку інфраструктури та обмеженість фінансових ресурсів. Багато громад все ще залежні від дотацій з державного бюджету, що обмежує їхню здатність до самостійного розвитку та реалізації великих проектів.

Соціальні виклики включають необхідність підвищення якості життя мешканців, зокрема покращення доступу до медичних та освітніх послуг, створення нових робочих місць, підвищення рівня безпеки та розширення можливостей для молоді. Важливим аспектом є також інтеграція внутрішньо переміщених осіб, які оселилися в нових громадах у зв'язку з конфліктом на сході України.

Незважаючи на численні виклики, багато територіальних громад вже продемонстрували значний прогрес у своєму розвитку. Вони успішно реалізують проекти з покращення інфраструктури, розвитку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Перспективи подальшого розвитку територіальних громад пов'язані з продовженням реформ, зміцненням фінансової децентралізації, підтримкою інновацій та розвитку людського капіталу.

У підсумку, сучасний стан розвитку територіальних громад України є багатовимірним процесом, що поєднує законодавчі, адміністративні, економічні та соціальні аспекти. Успішна реалізація цих напрямів може суттєво підвищити ефективність місцевого самоврядування та якість життя громадян, створивши умови для сталого розвитку територіальних громад.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні, започаткована у 2014 році, мала на меті створення більш ефективної та децентралізованої системи місцевого самоврядування шляхом об'єднання громад в об'єднані територіальні громади (ОТГ). На початок 2020 року понад 4000 громад об'єдналися в більш

ніж 1000 нових ОТГ, охопивши 43,2% площі країни та 32,1% її населення, що свідчить про значний успіх реформи. Незважаючи на це, існують виклики, такі як підтримка стабільного соціально-економічного розвитку об'єднаних громад та необхідність аналізу їхньої ефективності. Важливою складовою є розробка соціально-економічних планів, що враховують потреби та можливості кожної громади, а також активне залучення громадян до процесу планування та реалізації цих планів.

Протягом шести років реалізації реформи було створено 1070 громад, із них 4882 об'єдналися добровільно. Перші місцеві вибори відбулися у 936 новостворених громадах, а уряд затвердив перспективні плани формування територій громад у 24 областях. Новоутворені громади займають майже 47% загальної площі України, і понад 70% населення країни проживають в громадах та містах обласного значення. Згідно із Законом України від 16 квітня 2020 року № 562-IX, Кабінет Міністрів України визначив адміністративні центри та затвердив території 1470 уповноважених територіальних громад. Міжмуніципальна співпраця також відіграє важливу роль у цьому процесі, зокрема, 1354 територіальні громади уклали 604 угоди про співпрацю, що сприяло підвищенню ефективності їхньої діяльності та розвитку на місцевому рівні [17-21].

Адміністративно-територіальна реформа в Україні призвела до значних змін у структурі місцевого самоврядування, зміцнюючи децентралізацію та підвищуючи самостійність місцевих громад. Національні вибори у новостворених громадах підтвердили легітимність та підтримку реформи з боку населення. Уряд затвердив перспективні плани формування територій громад у 24 областях, що стало важливим кроком у визначенні адміністративних центрів та територій територіальних громад. Новоутворені громади займають значну площу національної території, що дозволяє їм відповідально управляти ресурсами та інфраструктурою на користь свого населення. Більше 70% мешканців України проживають в громадах та містах обласного значення, що

підкреслює важливість місцевого самоврядування та розвитку на місцевому рівні.

Міжмуніципальна співпраця громад сприяє консолідації їхніх зусиль та спільній реалізації проектів, що впливає на підвищення їхньої ефективності та розвитку. Однак необхідно продовжувати здійснювати системний моніторинг та оцінку результатів реалізації соціально-економічних планів для забезпечення сталого розвитку громад. Загалом, адміністративно-територіальна реформа створила нові можливості для громад у забезпеченні якісного місцевого самоврядування та соціально-економічного розвитку. Необхідно продовжувати розробку та впровадження соціально-економічних планів, залучати громадян до прийняття рішень та підтримувати міжмуніципальну співпрацю для досягнення найкращих результатів на місцевому рівні.

2.2. Проблеми планування соціально-економічного розвитку територіальних громад

Проблеми планування соціально-економічного розвитку територіальних громад України є багатограними та комплексними. Однією з основних проблем є недостатнє фінансування. Багато громад стикаються з обмеженими фінансовими ресурсами, що обмежує їх здатність реалізовувати довгострокові проекти та забезпечувати належний рівень соціальних послуг. Відсутність стабільного фінансування також впливає на здатність громад залучати інвестиції та розвивати місцеву економіку.

Другою значною проблемою є нестача кваліфікованих кадрів. Багато громад, особливо в сільських районах, не мають достатньої кількості фахівців з планування, управління та реалізації соціально-економічних проектів. Це призводить до низької ефективності використання наявних ресурсів та впровадження інноваційних підходів у розвитку громад.

Третьою проблемою є недостатня інтеграція стратегічного планування на місцевому рівні. Багато громад не мають чітких стратегічних планів розвитку або ці плани не відповідають реальним потребам та можливостям громад. Відсутність стратегічного підходу у плануванні призводить до хаотичного розвитку територій та неефективного використання ресурсів.

Четвертою проблемою є нерівномірність розвитку інфраструктури. У багатьох громадах інфраструктура є застарілою та потребує значних інвестицій для її модернізації. Недостатній рівень розвитку інфраструктури ускладнює доступ до основних соціальних послуг, знижує інвестиційну привабливість громад та стримує економічний розвиток.

П'ятою проблемою є обмежений доступ до інформації та аналітичних даних. Для ефективного планування соціально-економічного розвитку громади потребують якісної інформації про поточний стан економіки, соціальної сфери та інфраструктури. Відсутність такої інформації ускладнює прийняття обґрунтованих рішень та оцінку ефективності реалізованих заходів.

Шостою проблемою є недостатня участь громадян у процесах планування та управління розвитком громад. Низький рівень залученості громадян до прийняття рішень знижує їхню довіру до органів місцевого самоврядування та призводить до недостатньої підтримки реалізованих проєктів. Важливим аспектом є також необхідність врахування думки та потреб різних соціальних груп у процесі планування.

Сьомою проблемою є недостатня координація між різними рівнями влади. Відсутність чіткої взаємодії між місцевими, регіональними та центральними органами влади призводить до дублювання зусиль, неефективного використання ресурсів та конфліктів у процесі реалізації проєктів. Необхідно забезпечити узгодженість стратегій розвитку на всіх рівнях та встановити механізми ефективної координації.

Восьмою проблемою є вплив зовнішніх факторів, таких як економічні кризи, політична нестабільність та збройні конфлікти. Ці фактори значно

ускладнюють процес планування та реалізації соціально-економічних проєктів, збільшують ризики та невизначеність.

В умовах війни громади стикаються з численними фінансовими проблемами, що суттєво ускладнює їх функціонування та розвиток. Зниження доходів місцевих бюджетів через зупинку підприємств, скорочення робочих місць та зменшення податкових надходжень призводить до дефіциту фінансових ресурсів. Відповідно, громади мають обмежені можливості для фінансування соціальних програм, утримання інфраструктури та забезпечення базових потреб населення. Крім того, значна частина коштів спрямовується на забезпечення безпеки та оборони, що також обмежує можливості розвитку громад у довгостроковій перспективі.

Окрім фінансових проблем, громади стикаються із значним гуманітарним навантаженням. Війна призводить до масових переміщень населення, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, які потребують житла, продовольства, медичної допомоги та інших базових послуг. Це створює додатковий тиск на місцеву інфраструктуру та соціальні служби, які часто не мають достатніх ресурсів для задоволення всіх потреб. В умовах постійної невизначеності та загрози, громади змушені оперативнo адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи при цьому підтримку найбільш вразливих категорій населення, що вимагає злагодженої роботи місцевих органів влади, волонтерських організацій та міжнародних партнерів.

У підсумку, вирішення проблем планування соціально-економічного розвитку територіальних громад вимагає комплексного підходу, що включає забезпечення належного фінансування, підвищення кваліфікації кадрів, інтеграцію стратегічного планування, розвиток інфраструктури, доступ до інформації, залучення громадян, координацію між рівнями влади та врахування зовнішніх факторів. Лише за таких умов можна досягти сталого розвитку територіальних громад України та підвищити якість життя їхніх мешканців.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Стратегічні цілі планування соціально-економічного розвитку територіальних громад

Європейські орієнтири стратегічного планування розвитку територіальних громад спрямовані на забезпечення сталого економічного зростання, соціальної інтеграції та екологічної стійкості через інтеграцію найкращих практик та стандартів Європейського Союзу. Ці орієнтири включають принципи субсидіарності, багаторівневого управління, прозорості та громадської участі, а також зосередженість на інноваціях та цифровій трансформації.

Одним із ключових орієнтирів є принцип субсидіарності, який передбачає передачу повноважень і ресурсів на рівень, найближчий до громадян. Це забезпечує ефективніше управління та врахування місцевих потреб і особливостей. Територіальні громади повинні мати достатню автономію для прийняття рішень, що дозволяє оперативно реагувати на виклики та ефективно використовувати наявні ресурси [21-24]. Багаторівневе управління є ще одним важливим орієнтиром, що передбачає співпрацю між різними рівнями влади – місцевим, регіональним та національним. Цей підхід сприяє узгодженості стратегій розвитку, оптимізації використання ресурсів та зменшенню дублювання зусиль. У рамках багаторівневого управління важливо забезпечити чітку координацію та комунікацію між усіма зацікавленими сторонами.

Прозорість та громадська участь є критичними елементами європейських орієнтирів стратегічного планування. Прозорість передбачає відкритість процесів прийняття рішень, доступність інформації та підзвітність органів влади. Громадська участь означає активне залучення громадян до процесу планування, що сприяє підвищенню довіри до влади, кращому врахуванню

потреб населення та забезпеченню більшої підтримки реалізованих проєктів. Громади повинні створювати механізми для залучення громадян, організовувати громадські слухання та консультації, а також використовувати сучасні технології для підвищення рівня участі.

Зосередженість на інноваціях та цифровій трансформації є важливим орієнтиром для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку громад. Впровадження інноваційних технологій та рішень сприяє підвищенню ефективності управління, покращенню якості послуг та створенню нових економічних можливостей. Цифрова трансформація включає розвиток електронного урядування, забезпечення доступу до широкосмугового інтернету, підтримку цифрової грамотності населення та стимулювання цифрових інновацій у бізнесі.

Екологічна стійкість є ще одним важливим орієнтиром європейського стратегічного планування. Це включає збереження природних ресурсів, зменшення викидів парникових газів, впровадження відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих технологій. Територіальні громади повинні розробляти та реалізовувати стратегії, спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля, збереження біорізноманіття та підвищення екологічної свідомості населення. Соціальна інтеграція та інклюзивність є орієнтирами, що передбачають забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, віку, статі чи фізичних можливостей. Громади повинні впроваджувати програми соціальної підтримки, розвивати інклюзивну освіту та охорону здоров'я, а також забезпечувати доступність інфраструктури та послуг для всіх верств населення.

Європейські орієнтири стратегічного планування розвитку територіальних громад включають принципи субсидіарності, багаторівневого управління, прозорості та громадської участі, зосередженість на інноваціях та цифровій трансформації, екологічну стійкість, соціальну інтеграцію та інклюзивність. Дотримання цих орієнтирів сприяє створенню ефективної

системи управління, підвищенню якості життя населення та забезпеченню сталого розвитку територіальних громад.

3.2. Європейські орієнтири стратегічного планування розвитку територіальних громад

Європейські орієнтири стратегічного планування розвитку територіальних громад спрямовані на забезпечення сталого економічного зростання, соціальної інтеграції та екологічної стійкості через інтеграцію найкращих практик та стандартів Європейського Союзу. Ці орієнтири включають принципи субсидіарності, багаторівневого управління, прозорості та громадської участі, а також зосередженість на інноваціях та цифровій трансформації.

Одним із ключових орієнтирів є принцип субсидіарності, який передбачає передачу повноважень і ресурсів на рівень, найближчий до громадян. Це забезпечує ефективніше управління та врахування місцевих потреб і особливостей. Територіальні громади повинні мати достатню автономію для прийняття рішень, що дозволяє оперативно реагувати на виклики та ефективно використовувати наявні ресурси.

Багаторівневе управління є ще одним важливим орієнтиром, що передбачає співпрацю між різними рівнями влади – місцевим, регіональним та національним. Цей підхід сприяє узгодженості стратегій розвитку, оптимізації використання ресурсів та зменшенню дублювання зусиль. У рамках багаторівневого управління важливо забезпечити чітку координацію та комунікацію між усіма зацікавленими сторонами.

Прозорість та громадська участь є критичними елементами європейських орієнтирів стратегічного планування. Прозорість передбачає відкритість процесів прийняття рішень, доступність інформації та підзвітність органів влади. Громадська участь означає активне залучення громадян до процесу

планування, що сприяє підвищенню довіри до влади, кращому врахуванню потреб населення та забезпеченню більшої підтримки реалізованих проєктів. Громади повинні створювати механізми для залучення громадян, організовувати громадські слухання та консультації, а також використовувати сучасні технології для підвищення рівня участі.

Зосередженість на інноваціях та цифровій трансформації є важливим орієнтиром для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку громад. Впровадження інноваційних технологій та рішень сприяє підвищенню ефективності управління, покращенню якості послуг та створенню нових економічних можливостей. Цифрова трансформація включає розвиток електронного урядування, забезпечення доступу до широкосмугового інтернету, підтримку цифрової грамотності населення та стимулювання цифрових інновацій у бізнесі.

Екологічна стійкість є ще одним важливим орієнтиром європейського стратегічного планування. Це включає збереження природних ресурсів, зменшення викидів парникових газів, впровадження відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих технологій. Територіальні громади повинні розробляти та реалізовувати стратегії, спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля, збереження біорізноманіття та підвищення екологічної свідомості населення.

Соціальна інтеграція та інклюзивність є орієнтирами, що передбачають забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, віку, статі чи фізичних можливостей. Громади повинні впроваджувати програми соціальної підтримки, розвивати інклюзивну освіту та охорону здоров'я, а також забезпечувати доступність інфраструктури та послуг для всіх верств населення.

Європейські орієнтири стратегічного планування розвитку територіальних громад включають принципи субсидіарності, багаторівневого управління, прозорості та громадської участі, зосередженість на інноваціях та цифровій трансформації, екологічну стійкість, соціальну інтеграцію та

інклюзивність. Дотримання цих орієнтирів сприяє створенню ефективної системи управління, підвищенню якості життя населення та забезпеченню сталого розвитку територіальних громад.

ВИСНОВКИ

Висновки щодо стратегічного планування розвитку територіальних громад України свідчать про значний потенціал та необхідність комплексного підходу для досягнення сталого розвитку. Адміністративно-територіальна реформа, що триває з 2014 року, заклала основу для нової моделі місцевого самоврядування, де громади отримали більше повноважень та фінансових ресурсів. Однак, ефективне використання цих можливостей вимагає детального та ретельно розробленого стратегічного планування.

По-перше, стратегічне планування має бути орієнтоване на економічний розвиток, що включає підтримку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій та розвиток підприємництва. Це дозволить створити нові робочі місця, підвищити рівень зайнятості та забезпечити економічне зростання. Громади повинні розробляти стратегії, що враховують місцеві особливості та конкурентні переваги, сприяючи розвитку інноваційних та високотехнологічних галузей.

По-друге, важливим аспектом є соціальна інтеграція та підвищення якості життя населення. Стратегії розвитку повинні включати заходи з покращення доступу до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Особливу увагу слід приділяти вразливим групам населення, забезпечуючи їх соціальний захист та підтримку. Важливо також створювати умови для активної участі громадян у процесі прийняття рішень, що підвищує рівень довіри до органів місцевого самоврядування та сприяє громадській активності.

По-третє, розвиток інфраструктури є критичним для забезпечення сталого розвитку громад. Модернізація транспортних мереж, комунальних послуг, забезпечення доступу до якісної води, енергії та зв'язку сприяють економічному зростанню та покращують якість життя населення. Інвестиції в інфраструктуру мають бути пріоритетними у стратегічних планах розвитку громад.

По-четверте, екологічна стійкість повинна бути інтегрованою у всі аспекти стратегічного планування. Громади мають розробляти та

впроваджувати заходи з охорони навколишнього середовища, впровадження відновлюваних джерел енергії та зменшення забруднення. Це сприяє не лише збереженню природних ресурсів, але й покращенню якості життя населення.

По-п'яте, інституційна спроможність громад є ключовим фактором успішного стратегічного планування. Підвищення ефективності місцевого самоврядування, розвиток адміністративних послуг, забезпечення прозорості та підзвітності органів влади сприяють більш ефективному управлінню ресурсами та реалізації стратегічних цілей. Важливим аспектом є також розвиток професійних навичок державних службовців та створення сприятливих умов для залучення молодих фахівців до роботи в органах місцевого самоврядування.

Таким чином, стратегічне планування розвитку територіальних громад України є комплексним процесом, що вимагає врахування економічних, соціальних, інфраструктурних, екологічних та інституційних аспектів. Розробка та впровадження стратегічних планів, що враховують місцеві особливості та потреби населення, сприяє створенню сприятливих умов для сталого розвитку громад, підвищенню якості життя населення та інтеграції України у європейський простір. Ефективне стратегічне планування є ключовим інструментом для досягнення цих цілей та забезпечення довгострокової стабільності та процвітання територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відбулось обговорення проєкту постанови про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів та територіальних громад. Сталий економічний розвиток. URL: <https://auc.org.ua/novyna/vidbulos-obgovorenniya-proyektu-postanovypro-zatverdzhennya-poryadkiv-z-pytan-vidnovlennya-ta> (дата звернення: 10.06.2024).
2. Диджиталізація українських громад: лідери цифрової трансформації обговорили можливості та перспективи. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16255> (дата звернення: 10.06.2024).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.06.2024).
4. Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: <https://parlament.org.ua/2023/09/04/shho-zarazvidbuvayetsya-z-derzhavnoyu-politikoju-vidnovlenniyagromad-i-yaki-pitannya-treba-vrahuvati/> (дата звернення: 10.06.2024).
5. Лукеря Т. Що зараз відбувається з державною політикою відновлення громад і які питання треба врахувати. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17127>
6. Нормативно-правове забезпечення розробки стратегій громад: колізії та проблеми. URL: https://lb.ua/blog/observatory_democracy/483923_normativnopravove_zabezpechennya.html (дата звернення: 10.06.2024).
7. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України № 452/97-ВР. URL: <https://zakon.rada> (дата звернення: 05.12.2023).
8. Дегтярьова І. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. № 4. С. 141–148
9. Досвід формування та реалізації стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року за участю громади / за ред. С. С. Слави, В. В. Гоблика, М.

А. Попадинець. Київ:, 2010. – 144 с.

10. Кириченко Ю. М. Територіальна громада як базовий елемент системи місцевого самоврядування України: теоретичне визначення. Форум права. 2012. № 4. С. 451–457.

11. Комунальне комерційне підприємство «Маяківський центр первинної медико-санітарної допомоги Біляївського району Одеської області». URL: <https://mayakivska-gromada.gov.ua> (дата звернення: 05.12.2023).

12. Костюкевич Р. М., Мандзюк О. М. (2016) Проектне управління в системі стратегічного планування об'єднаних територіальних громад. Управління розвитком складних систем. №26. с. 74-82

13. Лазутіна Л. О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>. (дата звернення: 05.12.2023).

14. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. Науковий вісник ЛТЕУ України. 2017. Вип. 20.6. С. 248-252.

15. Матеріали регіонального семінару «Підтримка розвитку громади зсередини». Українська Ініціатива Зміцнення Громадської Довіри. Липень 11, 2014 - Липень 10, 2017. URL: <http://www.uiip.org.ua/wp-content/uploads> (дата звернення: 05.12.2023).

16. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень / Лелеченко А. П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А. Ф. Київ : 2017. 110 с.

17. Міхеєнко Н. (2018) Рада Європи: децентралізація - найуспішніша реформа в Україні. URL: <https://today.ua/rada-yevropi-detsentralizatsiya-najuspishnisha-reforma-vukrayini> (дата звернення: 05.12.2023).

18. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <http://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 05.12.2023).

19. Набатова Ю. О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Ефективна економіка. 2015. № 5. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>. (дата звернення: 05.12.2023).

20. Надлиманський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів. URL: <https://od.isuo.org/ru/schools/view/id/15481> (дата звернення: 05.12.2023).

21. Наконечний В. В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 1. С. 283–289. (дата звернення: 05.12.2023).

22. Ольшанський О. В. Об'єднання територіальних громад як механізм забезпечення їх ресурсної спроможності. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 2. С. 92–99.

23. Офіційний сайт Ямницької ОТГ. URL: <https://yamnytsya-otg.if.ua/> 10. Офіційний сайт Угринівської ОТГ. URL: <https://ugrunivotg.com.ua/> (дата звернення: 05.12.2023).

24. Попова К. Г. Теоретизація основ місцевого самоврядування в аспекті сучасних управлінських реформ. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 4. С. 290–297

25. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України № 157-VIII від 05.02.2015. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення: 05.12.2023).

26. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214. Відомості Верховної Ради України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 05.12.2023).

27. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157- VIII. Відомості Верховної Ради України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 05.12.2023).

28. Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності : Закон України 12.05.2022 № 2254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text> (дата звернення: 10.06.2024).

29. Про засади державної регіональної політики : Закон України від

5.02.2015 № 156-VIII (у редакції від 21.07.2023 № 2710-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 10.06.2024).

30. Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2024).

31. Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 № 1159. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2024).

32. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (в редакції від 03.08.2023 3022-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/9-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.06.2024).

33. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України 17.02.2011 № 3038-VI (у редакції від 01.10.2023 № 2573-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 10.06.2024).

34. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 10.06.2024).

35. Уряд затвердив порядки з питань відновлення та розвитку регіонів і громад. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyporiadky-z-pytan-vidnovlennia-ta-rozvytku-rehioniv-ihromad> (дата звернення: 10.06.2024).

36. Gryshchenko, I., Lazor, O., Oliinyk, V., Lazor, O., & Yunyk, I. (2023). Strategic public policy providers in the context of european integration. Amazonia Investiga, 12(64), 175–187. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.17> (дата звернення: 10.06.2024).